

Emlékéváradat 2017-ben

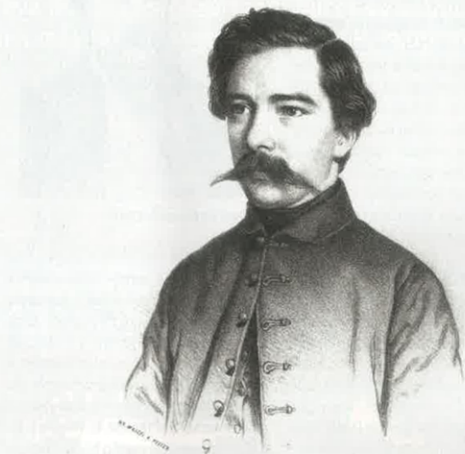
Hunyt mestereink

A meghirdetett emlékévek jó esetben erősítik, rossz esetben kioltják egymást. Idén a reformáció 500. évfordulóján túl Szent Lászlóra, Arany Jánosra, Kodály Zoltánra és Szabó Magdára is emlékezünk.

OSZTOVITS ÁGNES [osztovits.agnes@hetivalasz.hu]

Jó ideje nem jutott eszébe senkinek sem, hogy szabályozni kellene az emlékeztendők rendjét, így aztán évről évre szaporodnak az országos ünnepek. 2017-re először jött a reformáció emlékéve, amelyet a kormány hirdetett meg. Hogy a katolikusoknak is jusson valami: a nemzetpolitikai államtitkárság a lovagkirály, *Szent László* 940 évvel ezelőtti trónra lépését és 825 éve történt szentté avatását is emlékévet érdemlő eseménynek nyilvánította. Jegyezzük meg, az ünnepet nem a katolikus egyház vezetése kérte, hiszen az – *Ferenc* pápa tanítását követve – tisztában van a reformáció jelentőségével, s több ponton is bekapcsolódik az emlékezésbe.

Hoppál Péter kulturális államtitkár még két emlékév jóváhagyását kérte az Országgyűléstől. A Magyar Tudományos Akadémia ajánlására *Arany János* emlékévét, valamint a *Kodály Zoltán* születése 130., halálának pedig 50. évfordulója tiszteletére javasolt ünnepi esztendő. Anélkül, hogy kétségbe vonnánk a kodályi tanítás időszerűségét, biztosak vagyunk benne: ha a zeneszerző élne, elutasítaná a felvetést, és *Arany János* örökségének fontosságára mutatna rá. A száz éve született, tíz éve halott *Szabó Magda* pedig egyenesen felkacagna az ő könyves szakemberek által támogatott emlékéve javaslatának hírére. Őt nem kell megidézni, mondaná, benne él az olvasók emlékezetében. Új életműsorozata indult, s neki, a világrossz szakácsnénak gondosan őrzött, de soha ki nem próbált receptfüzeteit is kiadják. Nem

szólva arról, hogy évente vetik az *Abigélt* vagy a *Régimódi történetet*.

Nemzeti önismeret

Ő minden bizonnyal a magyartanárokhoz szólna, hogyan tanítsák *Arany Jánost*, a szemérmesen rejtőzködő költőt, a magyar nyelv legnagyobb mesterét. Az aranyí élet és mű összekapcsolása során olyan titkokra mutatna rá, amelyek megfektetése még az irodalomtól berzenkedő kamaszt is nyomozásra, azaz olvasásra kényszeríti. És ha már olvas, nyert ügyünk van: bővül a szókinca (míg a köznyelvben elboldogultunk néhány ezer szóval, *Arany* hatvanegyet használt, háromszor annyit, mint *Petőffi*),

ráérez a szörend fontosságára, szembe-sül a nyelv zeneiségével.

Aki *Arany Jánost* olvas, mondaná *Szabó Magda*, alapvető erkölcsi kérdésekkel néz szembe. Meg kell tanulnia, hogy az indulatból elhajított nehéz kö miatt vezekelnünk kell, hogy a hűtlenség megbosszulja magát, a hűség jutalmat érdemel, itt vagy a síron túl. Ha nem olvasod el *A nagyidai cigányokat*, a világirodalom egyik legkeserűbb vígposztját, nem érted meg a magyar szalmaláng-természet önpusztító voltát. Ha nem szembesülsz a kései *Arany* verssorával: /Mennyi szájhős! mennyi láрма! / S egyre sülyedt a naszd.; / Nem elég csak emlegetni: / Tudni is kell jól szeretni, /

» 50 éve halt meg Kodály Zoltán

» 100 éve született Szabó Magda

Tudni bölcsen, a hazát" (*A régi panasza*, 1877), talán azt hiheted, elég egy utcai tüntetésen részt venni, egy-két harcias kommentet írni, név nélkül, s eltűnni a virtuális világban. Na, nem. Arany utolsó éveinek élményei és te a jelenkori tapasztalataid bizony sokszor egybevágóak. Hogy te nem vagy hajlandó kitérni az úri löcsiszárok elől? Hogy élvezned a rangot, amit kaptál? Hát persze, de előbb-utóbb mindenkinek szembe kell néznie hajdani önmagával, álmaival, mint Arany tette az *Epilógusban*; s mi lesz, ha kiderül, tévedtél?

De ne folytassuk Szabó Magda irodalomóráját, hanem nézzük, mi kezdett Arany Jánossal az utókor. Szerb Antal szellemesen jegyzi meg, hogy „minden szál tőle indul és hozzá vezet”. Életében nemzeti klasszikussá válik, a legmagasabb pozíciókba kerül – a Kisfaludy Társaság igazgatója, az Akadémia főtitkára, a *Szépirodalmi Figyelő* főszerkesztője –, a lapok versengenek műveirért. A hazai irodalomkritika szentté avatja. Arany nem veszi észre, figyelmezet az 1970-es években a középiskolai számúzetéséből az egyetemre visszatérő Németh G. Béla irodalomtörténész, hogy gyakorlatilag elszigeteltek az eleven irodalmi létezőt. Nem látja az új lehetőségeket, csak – sokszor a középzsernél is gyengébb – utánozói.

Népiek és világpolgárok

Ezért lázad ellene a magyar líra megújításán fáradozó Reviczky Gyula, akinek nem Arannyal, hanem az epigonokkal van baja. Az „általános emberi kontra nemzeti” vita során két táborra szakad a magyar irodalom. Sokak szerint innen datálódik a népi-urbanizmus ellentét. Reviczky nézeteit visszahangozza a fiatal

Ady Endre, amikor híres-hírhedt sorait papírra veti: „És ha ezerszer kiátkoznak, én mégsem tartom másnak Aranyt, mint a kádenciázó magyar falusi nótárius felett típusának” (*Ignotus könyve*, 1906). Őt év múlva az időközben befutott Ady már árnyalja véleményét, de *Babits* és *Kosztolányi* soha nem bocsátja meg dühödt kifakadását a „hunyt mester” ellen. Babits 1910-ben nemcsak szonettben fohászodik Aranyhoz, hanem megírja sokat idézett és kárhóztatott esszéjét *Petőfi és Arany* címmel, amelynek alapötlete így szól: „Petőfi nyárspolgár a zseni álarcában. Arany zseni a nyárspolgár álarcában.” Meg is lakol érte életében, de főként holtában. Kosztolányi, aki alkatilag jóval távolabb állt Aranytól, mint Babits, élete végéig a nyelvművész Aranyt dicsőíti. 1930-as nagy létösszegző versében írja: „Lelkem ha kérte, amit a sors / nem adott, / Arany János bűvös szavával / mulatott.”

A Nyugat hasábjain zajlott le Móricz és Kosztolányi vitája Aranyról, aztán sokáig néma csend. Bár született néhány kiváló tanulmány, életrajz, pályakép, Arany voltaképpen szoborrá merevedett. Az ötvenes években az irodalompolitika, Horváth Mártonék által ácsolt Petőfi-emlékmű mellékalakjává. Németh G. Bélának kellett megérkeznie a pesti bölcsészkarra, hogy a hatvanas évek végétől feltámadjon és időszerűvé váljon – igaz, nem a *Toldi*, a *Buda halála* és a balladák szerzője, hanem a lírikus. A Németh G.-tanítványok – *Szegedy-Maszkás Mihály*, *Szőrényi László*, *Veres András*, *Zemplényi Ferenc* és társaik – elemzése új impulzusokat adtak egy rég várt Arany-kép felvázolásához. A nagy monográfia azonban nem született meg, pedig Németh G. Béla azt

remélte, hogy a ma már akadémikus *Dávidházi Péter*, az Arany János kritikus munkásságát *Hunyt mesterünk* címmel kiválóan feldolgozó irodalomtörténész vállalkozik rá. Sajnos nemcsak új Arany-monográfia nem született a rendszer-változás után, de az irodalomtörténet és -tudomány is leértékelődött. Ez lehetne akár egy Magyarországon nagy hagyományokkal rendelkező szakma szomorú belülege, ha nem hatna ki az irodalomoktatásra, a nyelvi kultúrára, s végső soron a közgondolkodásra.

Hol a televízió?

Arany János megünneplését az Országgyűlés egyhangúlag támogatta. Az anyagiakról még semmi biztosat nem tudunk, de nem is csak a pénzen múlik a siker. Az, hogy az újraindult kritikai kiadás folytatódik, örömhír, lesznek új monográfiák, és várjuk Szőrényi László és mások könyveit is. De amit még jobban vártunk volna: hogy legyen Arany Jánost népszerűsítő mozi, tévéfilm. Ugyan miért nem *Pálfi György* Toldi-filmjével ünnepeünk? Ha elindult egy kulturális csatorna, miért nem vesszük elő értekeinket, például *Gáspár Sándor* tizenkét estén át a Magyar Televízióban leadott Toldi-előadását 1989-ből? Miért nem hangzik el minden áldott nap, főmüsoridőben egy-egy Arany-vers? Miért nem találják meg még azt a vonzó tanáregyenységet, aki érthető szavakkal bevezetné a széles közönséget Arany világába? Hol van az új, a fiatalok nyelvét is beszélő *Nemeskürty István*?

Az ünnepség persze a televízió nélkül is elindul, mégpedig a Bihar megyei Nagyszalontán, a szülőhelyen, aztán belép Debrecen, ahol a költő tanult, Nagykörös, ahol a református gimnáziumban tanított, és persze a főváros, a Magyar Tudományos Akadémia, az Országos Széchényi Könyvtár, a Petőfi Irodalmi Múzeum, s végül a Nemzeti Sírkert. Lesz szavalóverseny, irodalmi vetélkedő. És ha minden jól megy, egy év múlva arról beszélhetünk, hogy kicsit árnyaltabban tudunk megszólalni otthon, a munkahelyen és az iskolában is. ■